

סמינר חורף אוכל.נפש

עולה על שולחן מלכים

על בישולי נכרים

ר' אביבה ריצ'מן - richman@hadar.org

I. עקרון היסוד – תפישות מתחרות

1. משנה עבודה זרה ב:ג,ו,ז

אלו דברים של עבו"ם אסורין ואיסורן איסור הנאה: היין והחומץ של עבו"ם שהיה מתחלתו יין וחרס הדרייני...

אלו דברים של עבו"ם אסורין ואין איסורן איסור הנאה: חלב שחלבו עבו"ם ואין ישראל רואהו והפת והשמן שלהן—רבי ובית דינו התירו בשמן—ושלקות וכבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ וטרית טרופה וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו והחילק וקורט של חלתית...
אלו מותרין באכילה: חלב שחלבו עבו"ם וישראל רואהו... וכבשין שאין דרכן לתת לתוכן יין וחומץ וטרית שאינה טרופה וציר שיש בה דגה ועלה של חלתית...

2. תוספתא עבודה זרה (כתב יד וינה) ד:ח

הכבשין והשלקות של גוים שדרכן לתת בהן יין וחומץ וחרס אדרייני אסור הנייה דברי ר' מאיר וחכמים או' אין איסורן איסור הנייה.

3. תלמוד ירושלמי שבת א:ג, ג:ג

דתני ר"ש בן יוחי בו ביום גזרו על פיתן ועל גבינתן ועל יינן ועל חומצן ועל צירן ועל מוריסקן על כבושיהן ועל שלוקיהן ועל מלוחיהן ועל החילקה ועל השחיקה ועל הטיסני ועל לשונן ועל עדותן ועל מתנותיהן על בנייהן ועל בנותיהן ועל בכוריהן

4. תלמוד ירושלמי שבת א:ג, ג:ג

תני רבי שמעון בן יוחי אוכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם וגו' מה מים שלא נשתנו מברייתן אף כל דבר שלא נשתנה מברייתו

II. טעם האיסור

5. רש"י עבודה זרה לה:

והשלקות - כל דבר שבישלו עובד כוכבים ואפילו בכלי טהור וכולהו משום חתנות.

6. רש"י עבודה זרה לח.

מדרבנן - שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא.

תוספות מסכת עבודה זרה דף לח עמוד א ד"ה אלא מדרבנן

פרש"י דרבנן גזור משום דחייש שמא יאכילנו דברים טמאים ויותר היה נראה לפרש הטעם משום חתנות וכן פ"ה במתני'...

7. ספר אור זרוע ח"ד פסקי עבודה זרה סימן קצא - קצב

וכתב רבינו שמואל זצ"ל הוא הדין לכל דברים מבושלים המשתנים מברייתן על ידי האור בין מבושלים בין צלויים באור כדי שלא יהא ישראל רגיל אצלו ויאכילנו דבר טמא. ופת נמי בכלל דבר טמא הוא אלא שמתחילה גזרו על הפת לבדו בשמונה עשר דבר ושוב גזרו על כל בישולי גוים. וטעמא דפת משום חתנות כדאמ' לעיל פיתן משום יינן ועל יינן משום בנותיהן. אבל שאר בישולים משום גזירה שלא יאכילנו גוי דבר טמא. אבל במידי דלא בשיל שלא ישתנה מברייתו אין לחוש לדבר טמא שהיתר ניכר. עכ"ל:

ויש ללמוד מדבריו ולהתיר קומפושט של גוים כגון אותם גלווטיצי שידוע שאין נותנין בהן יין וחומץ כמו בזה המלכות שמבשלין אותן ומביאין אותם בעגלות למכור. ובהא ודאי ליכא למיחש לדבר טמא כי להא לא חיישינן שמא בישל עמהם דבר טמא אלא להא חיישינן היכא דנשתנה מברייתו ויאכילנו דבר טמא וכסבור שהוא היתר מאכילו. וכן פרש"י זצ"ל שלקות דרבנן שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ומשתה ויאכילנו דבר טמא:

III. דברים שאינם כלולים באיסור בישולי נכרים

8. תלמוד בבלי עבודה זרה לח.

אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: כל הנאכל כמות שהוא חי - אין בו משום בישולי עובדי כוכבים. בסורא מתנו הכי. בפומבדיתא מתנו הכי:

אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: כל שאינו נאכל על שולחן מלכים ללפת בו את הפת - אין בו משום בישולי עובדי כוכבים.

מאי בינייהו? איכא בינייהו: דגים קטנים, וארדי, ודייסא.

IV. נכרי המבשל בבית ישראל

9. תוספות עבודה זרה לח. ד"ה אלא מדרבנן

... אומר הר"ר אברהם ב"ר דוד דודאי שלקות אסרו חכמים כשהעובד כוכבים מבשל בביתו אבל כשהוא מבשל בביתו של ישראל אין לחוש לא לחתנות ולא לשמא יאכילנו דברים טמאים ולא הודה לו ר"ת דודאי כיון שהעובד כוכבים מבשל לא חלקו כלל חכמים בין רשות הישראל לרשות העובד כוכבים כי לעולם יש לחוש שמא לא יזהר גם בביתו של ישראל כמו בביתו של עובד כוכבים.

10. תוספות רבינו יהודה בר יצחק מברינא (מהד' בלוי) עמוד קנג

הרב רבינו אברהם בן רבי יהודה בהר"ר יום טוב מנוחתו כבוד היה מתיר לבשל קדרות שלנו בבית ישראל על ידי גוי, אפילו בלא חתי חתויי דישראל, דטעמא מאי אסרו חכמים שלקות היינו משום חתנות, ובבית ישראל לא שייך חתנות, ורבינו יעקב לא הודה לו, דלא פלוג רבנן בשלקות ובכל מקום אסרו, ועוד שיכול הגוי להמשיכו אחריו וללכת, לפי שיוזע למתק המאכל ויבא לידי חתנות בטוב אפילו בביתו של ישראל.

11. רבינו ירוחם - תולדות אדם וחווה יז:

ורבינו תם כתב דאין חלוק בין כשבשל הגוי בביתו בין בבית ישראל הכל אסור אבל ר"י דודו של ר"י כתב שבבית ישראל אין בו משום בישולי גוים ולזה הסכימו רוב הפוסקים.

12. פירוש המשנה לרמב"ם עבודה זרה ב:ו
...ואפילו בישראל דבר שלנו ברשותנו...

13. בית יוסף יורה דעה סימן קיג
ולא הודה לו רבינו תם דלא שנא בבית הגוי לא שנא בבית ישראל דלא פלוג רבנן וכן נראה שהוא דעת הפוסקים שסתמו דבריהם ולא חילקו

14. שולחן ערוך יורה דעה סימן קיג סעיף א
דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי, וגם עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת, שבישלו עו"ג, אפילו בכלי ישראל ובבית ישראל, אסור משום בישולי עובדי כוכבים.

V. השתתפות משותפת של ישראל ונכרי בבישול
א. כמה השתתפות יהודית נצרכת כדי להתיר בישול נכרי?

15. תלמוד בבלי עבודה זרה לח:
אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, ואמרי לה אמר רב אחא בר בר חנה א"ר יוחנן: בין שהניח עובד כוכבים והפך ישראל, בין שהניח ישראל והפך עובד כוכבים - מותר, ואינו אסור עד שתהא תחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים.

16. שולחן ערוך יורה דעה סימן קיג סעיף ו
כל שבישלו ישראל מעט בישולו, בין בתחלה בין בסוף, מותר. לפיכך אם הניח עובד כוכבים בשר או קדרה על גבי האש, והפך ישראל בבשר והגיס בקדרה, או שהגיס ישראל וגמר העובד כוכבים, הרי זה מותר.

ב. הדלקת האש או חיתוי בגחלים

17. תלמוד בבלי עבודה זרה לח:
אמר רבינא, הלכתא: הא ריפתא דשגר עובד כוכבים ואפה ישראל, א"נ שגר ישראל ואפה עובד כוכבים, א"נ שגר עובד כוכבים ואפה עובד כוכבים ואתא ישראל וחתה בה חתויי - שפיר דמי.

18. תוספות מסכת עבודה זרה לח: ד"ה ואתא ישראל וחתוי חתוי בגחלים
מכילה שמעתין משמע דבעינן שיהא הישראל מקרב הבישול קצת ומה שנהגו להשליך קיסם לתנור סומכין על מה שיש בדברים שבין בני בבל לבני ארץ ישראל דקאמר בני בבל משליכין קיסם לתנור ובני מערב אומרים קיסם זה מה מעלה ומה מוריד ואנו נמשכין אחר בני בבל ותלמודם.

19. שולחן ערוך יורה דעה סימן קיג סעיף ז
אין שגירת... התנור מועלת אלא בפת, אבל בשאר המתבשלים אין שגירת התנור ולא הדלקת האש מעלה ומוריד, אלא ההנחה דווקא. לפיכך הרוצה לבשל במחבת בתנור של עובד כוכבים, צריך שיתן ישראל המחבת לתוך התנור, למקום הראוי להתבשל בו. הגה: ויש חולקין וסבירא להו דהדלקת האש או חיתוי בגחלים מהני לענין בישול כמו לענין פת, וכן נוהגין... וי"א דאפילו לא חיתה ישראל ולא השליך שם קיסם, רק שהכותית הדליקה האש מאש של ישראל, שרי.

VI. עבדים ושפחות – חזרה לר' אברהם

20. רמב"ן, בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רפד ד"ה וגם בענין

וגם בענין בשולי נכרים, דעתי אני: שאין אסורין בשפחות הללו, הקנויות לנו. דמלאכה דעבד ערל, מלאכה דישראל הוא, דקנוי לו למעשה ידיו, ומזהר עליו בשבת מן התורה, וליתיה בכלל נכרים. והלכך ליתיה בכלל גזירות דידהו, וכן נהגו.

רא"ה, בדק הבית בית שלישי שער שביעי

עוד שמעתי בשם הרב ר' יצחק ב"ר מנוח ז"ל שאין דין בשולי נכרים בעבדו ושפחתו הקנוים לו כיון שמעשים דרך כפיה לא שייך הכא איקרובי דעתא. ומורי רבינו משה ז"ל [הרמב"ן] הוא דבריו. אע"פ שאין ראוי לעשות כן לכתחלה, דיעבד מותר.

שו"ת הרשב"א חלק א סימן סח

שאלת שפחות אלו הקנויות לנו אם דינן כעבד ערל אחר שהם קנויות למעשה ידיהם? ואם יהיו בכלל גזרותיהם.

תשובה...בודאי הרי הן בכלל גזרת מגען ביין של ישראל ובגבינות ובכלל כל הגזרות. אלא שיש מרבתינו ז"ל שעמעמו על בשולי העבדים והשפחות שלנו להתיר. ונותנין טעם לדבריהם שאין איסור הבשול אלא מגזרת חתנות. ואין גזרת חתנות וקרוב הדעת אלא במי שעושה מרצונו לאהבת הישראל. ואלו עושין בין ירצו בין לא ירצו ואין קרוב הדעת בכיוצא בזה ולא גזרת חתנות. ומכל מקום אין דבריהם מחוורין בעינינו ואין אנו סומכין על זה. אלא שנוהגים אנו איסור בבשוליהם ואפילו בדיעבד.

21. ריטב"א מסכת עבודה זרה לח.

וכן נחלקו בענין בישול נכרים שהיא שפחה בבית ישראל ומבשלת לו בביתו יש אומרים דכל שכן שצריך להתרחק משום חתנות ויש אומרים שלא גזרו אלא בשל נכרים ולא נכרי שבבשתו והבו דלא לסיף הוא וכן נהגו רבים וגדולים בארץ צרפת וראוי להחמיר:

22. לבוש יורה דעה קיג:א

י"א דלא גזרו...בגוי דאית ליה לישראל שייכות בגויה כגון אלו השפחות הקנויות לנו למלאכתן...דלא חיישין באלו משום חתנות דמשום שפלותן בלאו הכי לא יתחתן עמהם ולא משום שמא יאכילנו דבר טמא שאימת רבם עליהם ויש אוסרין...

23. שולחן ערוך יורה דעה סימן קיג סעיף ד

יש מי שמתיר בשפחות שלנו, ויש מי שאוסר, ואפילו בדיעבד. הגה: ובדיעבד, יש לסמוך אדברי מתירים. ואפילו לכתחלה נוהגין להקל בבית ישראל שהשפחות והעבדים מבשלים בבית ישראל, כי אי אפשר שלא יחתה אחד מבני הבית מעט.

24. ש"ך יורה דעה סימן קיג ס"ק ז

ובהנך שפחות מייירי המחבר אבל לא בשפחות שלנו שבארצות אלו שאין קנויות לנו רק שנשכרו לשנה ואין אנו מזהרין עליהם בשבת...ולפ"ז מ"ש הרב ובדיעבד יש לסמוך אדברי המתירים לא א"ש בשפחות שלנו וצ"ל דקאי אשפחות דמייירי המחבר או ר"ל דיש לסמוך אדברי המתירין בישולי עובדי כוכבים בבית ישראל והוא דעת ר' אברהם...

25. שו"ת יחוה דעת חלק ה סימן נד

שאלה: בתי מלון ומסעדות שבהם יש משגיח על הכשרות מטעם הרבנות הראשית המקומית, ויש להם תעודת כשרות, ברם הטבח שמבשל את התבשילים במקומות אלו הוא ערבי, אלא שהסקת האש של תנורי הבישול והאפיה נעשית על ידי ישראל, שהוא המשגיח על הכשרות, האם מותר לאכול מתבשילים אלו, ללא חשש איסור בישולי גוים?.

...ונראה ללמד זכות על הנוהגים להקל בדבר, כי הנה התוספות (עבודה זרה לח ע"א) בד"ה אלא, כתבו, ואומר הרב רבי אברהם בן דוד, שאם הגוי מבשל בביתו של ישראל, מותר... ולא הודה לו רבינו תם...אולם בגוי שהוא שכיר אצלינו, נראה שיש מקום להקל, כי יש שדנים אותו כדין עבדים ושפחות הקנויים לנו, שדעת כמה פוסקים להקל בהם...ומעתה בנידון דידן יש לנו הטעמים האלה להקל בצירוף הטעם הראשון שישראל מדליק את האש. ואם כן יש לנו ספק ספיקא להתיר, שמא הלכה כהפוסקים הסוברים שגם בבישולי גוים התירו בהיסק על ידי ישראל, ולא רק בפת עכו"ם, ואם תמצא לומר כדברי החולקים, שמא הלכה כהאומרים שבפועלים המושכרים בבית ישראל יש להקל.

VII. בישול בהקשרים ניטרליים – ושוב חזרה לר' אברהם

26. ר"ה, בדק הבית בית שלישי שער שביעי

והשתא ודאי קשיא טובא מנהגא היאך אנו אופין בפורני...ועוד שהאופה אופה בבית מיוחד לכך, ואינו מתכוין לבשל לעצמו, ולא לשום אדם מיוחד אלא למלאכתו, לפי שהוא שכיר לאפות ולבשל לכל הבא בבית מיוחד, שאין בני אדם אוכלין בו ולא שותין בו, והוא רשות הרבים לכל העולם, בזה אפשר לדון לזכות דכי הא לא חשיב בישולי נכרים, דלא שייך בהא איקרובי דעתא. וכל שכן לענין פת שהקלו בו.

המאירי על מסכת עבודה זרה דף לה/ב

והשלקות פירוש דברים שלנו שבשלם גוי בהכשר...ודברים אלו אף הם אסורים משום חתנות...ופת שלנו שאפאווה גוים בכלל שלקות הוא...יש מי שמתמיה שמכיון שאף בפת יש בו משום בישולי גוים כמו שיתבאר למטה יאסר פת פלטר שלהם משום בישולי גוים ואין הדבר כן מכיון שבשולי גוים אף הוא משום קרוב הדעת נאסר לא נאסר אלא בשלנו ועל הדרך שהתבאר אבל מה שהותר לנו משלהם לא יאסר משום בישולי גוים:

המאירי על מסכת עבודה זרה דף לח/א

כבר ביארנו במשנה השלקות של גוים אסורין מדברי סופרים ר"ל דבר המותר שבשלו גוי בביתנו או בפנינו ובכלים שלנו ואף על פי שאין בו חשש איסור אסור משום בישולי גוים כדי שלא להתערב ביניהם יותר מדאי עד שיהא שם חשש בנותיהם...

27. שו"ת מהריט"ץ (ישנות) סימן קסא

...מה טעם מתירין פת פלטר תיפוק ליה משום שלקות של גוים אע"ג דליכא איסור משום פת של גוים יהא אסור משום שלקות ובודאי דהאי קושיא לאו קושיא היא משום דשלקות גופייהו טעם האיסור שאסרו חכמים הוי משום חתנות וכיון שכן סברי הנך רבוותא דבפלטר ליכא חתנות דבאומנותו הוא עוסק...אעפ"י שבפת יש חולקים דאפילו מהפלטר אסור דוקא פת דחשוב אבל קליות ודאי העושה אותם למכור בשוק כולי עלמא מודו דליכא איסור משום דליכא טעם חתנות...ואפי' מי שמחמיר בפת פלטר מודה בקליות פלטר.

28. ברכי יוסף יורה דעה קיב:ט

...והנה מ"ש הרב דגם בבישולי גוים יש התר בפלטר, זו לא שמענו, דדוקא בפת הותר הפלטר...משום שהוא חיי הנפש והיא גזרה שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בה...אבל בבש"ג ליכא שריותא דפלטר כלל.

VIII. פטורים נוספים

29. ר' פנחס זביחי, שו"ת עטרת פז חלק ראשון כרך ב - יו"ד, הערות סימן ב הערה ו

אולם עדין יש לומר דאיכא הכא ס"ס לקולא, דהנה הפרי חדש שם (בסי' קיג סק"ג) עמד לחלוק על מרן, במאי דס"ל שאף דבר שהוא עולה על שולחן מלכים לקינוח סעודה בלבד, דאית ביה משום בישולי עכו"ם. דהרי בגמ' דעבודה זרה (לח ע"א) אמרו סתם, כל שאינו עולה על שולחן מלכים

ללפת בו את הפת, אין בו משום בישולי גויים, ומזה מוכח שאפילו אם עולה לקינוח סעודה בלבד אינו אסור

...וראה עוד בספר ערוך השולחן להגרי"מ עפשטיין בחיו"ד (סי' קיג ס"ז) שכתב שם, דדעת הטור והשו"ע, שמה שאמרו חז"ל שצריך שיהיה עולה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת, לאו דוקא הוא. אלא העיקר שיהיה דבר של חשיבות שיהיה עולה על שולחן מלכים, אע"פ שנאכל בפני עצמו ולא עם הפת. וסיים שם, שלענין דינא כיון שהטור והשו"ע פסקו לאיסור הכי נקטינן, ודלא כהפרי חדש. ע"כ

30. ר' פנחס זביחי, שו"ת עטרת פז חלק ראשון כרך ב - יו"ד, הערות סימן ב הערה ו

...איך שיהיה, נמצא אחר כל הדברי האלה דאיכא לפנינו ספק ספיקא לקולא, ספק הלכה כהפרי"ח וסיעתו, דרך מאכל שעולה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת אית ביה משום בישולי גויים, אבל כל שנאכל לקינוח סעודה ולפרפרת בעלמא ליכא ביה האי איסורא דבשו"ג. והכא הרי החומס הזה נאכל רק לקינוח בעלמא. וספק הלכה כדעת המהריט"ץ דכל אשר נעשה ע"י פלטר [בית חרושת] לית ביה משום בישולי עכו"ם.

שו"ת עטרת פז חלק ראשון כרך ב - יורה דעה, הערות סימן ב הערה ו

[ועוד יש להוסיף ולומר, דאם אותם תנורים הם פועלים על ידי חשמל דהדבר קיל טפי, כי הנה עתה שמענו משמיה דהגאון מוהר"ר ב"צ אבא שאול שליט"א, חידושא רבא. דבאותם הדברים הנאפים ומתבשלים ע"י תנורי חשמל, ליכא בהו משום בשו"ג, ואפילו אם הגוי הוא אשר מפעיל את התנור. וטעמו ונימוקו עימו, כי הנה זרם החשמל פועל בתדירות גבוהה [של 300 ק"מ לשניה לערך], וא"כ נמצא שאותו כח חשמלי שמחמם את התנור, אשר בא מכח הרמת המתג שע"י הגוי חלף הלך לו תיכף ומיד תוך שניות מועטות, והרי באותו כח חשמל שע"י מעשה הגוי לא היה בו כדי לאפות ולבשל, וכח החשמל שיבוא אח"כ ומבשל את התבשיל הזה אין בו כלל מידו של העכו"ם, שהרי זהו רק כח כוחו, דהרי כאמור בכל שניה בא כח חדש, והחשמל שבא עתה אינו כלל מכוחו של הגוי, אלא מכח כוחו שהרים לפני כן את מתג החשמל ואיפשר את זרימת החשמל. ומכיון שכן יש להתיר בישול כזה שע"י גוי היכא דהתנור פועל על חשמל. ורק בישול הנעשה ע"י גאז או חומר בערה כנפט או סולר שהוא פעולה מתמשכת של הגוי, יש בו משום בישול עכו"ם. ודפח"ח. וא"כ יש לצרף ענין זה לקולא כאן. וגם הלום ראיתי להרב בן איש חי בשנה שניה (פר' חוקת אות כב) ומהתם איכא נמי תנא דמסייע ליה למר. ע"ש היטב. אמנם מתורף דבריו מו"ר מרן מלכא שליט"א בשו"ת יביע אומר ח"ה (חיו"ד סי' ט סק"ג, וסי' י אות ז) והרב ציץ אליעזר בתשובותיו (ח"ט סי' מא אות א) ועוד, עולה ומתבאר דלא ס"ל לחלק כדברים אלו, להתיר טפי ענין בשו"ג בתנורי חשמל. ע"ש היטב].